

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 június Ról-ról

Mélyi József: Egy független hely (Minden szükséges eszközzel. Kiállítás az acb Galériában, 2013. április 25-től május 31-ig.)

Nem fogom tudni elmagyarázni egy idelátogató külföldi utazónak, legyen az világhírű múzeumigazgató, vagy világot látott intézménykritikus, hogy mi is a logika mostanában a kortárs magyar képzőművészet rendszerében. Adva van például egy lemondott Műcsarnok-igazgató, aki mégis a helyén van, de nem tudható, lehet-e még önálló programja, vagy egyszerű bábba vált. Adott volt egy jól működő Ludwig Múzeum, amely az elmúlt években minden lehetséges szakmai elismerést megkapott, igazgatóját kétszer egymás után a művészeti élet legbefolyásosabb szereplőjének választották, de helyére a minisztérium mást ültetett, többek között arra hivatkozva, hogy pályázat esetében nem feltétlenül a beadott pályázati anyag a döntő. És adva van egy feje tetejére állt privát galéria-rendszer, amelyben az egyik legfurcsább szereplő: az állam. Az állam, amelynek kulturális főembere a magyar művészet külföldi népszerűsítésére csak azt tudja kitalálni, amit elődei: a magyarországi magángalériák külföldi megjelenésének támogatását. Az a „gondos” állam, amely kulturális alapjának pénzosztói közé beemeli a legnagyobb művészeti vásár vezetőjét. Az állami bolondság horgonyvesztett hajóján kívül is létezik azonban élet, vannak kisebb bárkák, amelyek nyílegyenesen haladnak előre, még akkor is, ha ez ebben a felfordult rendszerben fentről nézve néha furcsának tűnik is.

Az acb Galéria például inséges időkben építi át a helyiségeit, megszépül, terjeszkedik. Világszínvonalú építész-trükkal lakja be a lichthódot. Projektornak helyet csinál, kifest, áttör, falat bővít. Közben pedig csoportos kiállítást rendez, javarészt eladhatatlannak tűnő, radikális művekből, mintha a legfüggetlenebb nonprofit galéria lenne Pesten. Az acb Galéria ezzel tulajdonképpen nem tesz mást, mint egy kicsit bolondnak tettetni magát. Ebben a felfordult környezetben, ahol lassan minden, ami állami és közszolgálati, a félelemtől, a túlélésről és ebből kifolyólag a rizikó minimalizálásáról szól, úgy tesz, mintha mindez meg sem érintené, mintha független lenne a piactól, a kereslet-kínálat törvényeitől és a politikai nyomástól. Mintha elment volna a józan, profitorientált esze. Pedig nyilván nem ment el. És a többi kortárs budapesti magángalériának sem, amely az elmúlt egy-két évben még a korábbiakhoz képest is erősebben kezdett el idomulni valamiféle nonprofit mintához: a Deák Erika Galéria, a Kisterem vagy a Molnár Ani Galéria kiállításai közül gyakran inkább egy nyugat-európai alternatív hely profilja rajzolódhatna ki. Néha pedig úgy tűnik, mintha ezek a kiállítóhelyek egy képzeletbeli, de jól működő Műcsarnok vagy az eddigi Ludwig kísérelő bolygói lennének – csak a falon, egyre ritkábban ugyan, de még mindig megjelenő piros pötty különböztetné meg őket a független nagyoktól.

Az acb *Minden szükséges eszközzel* című kiállításán nincsenek piros pöttyök, az eladási szándék furcsa módon másodlagos. A provokatív művek sorából a piaci pozicionálás helyett sokkal inkább állásfoglalás rajzolódik ki, amely a folyamatosan boruló világban próbálja

rögzíteni az identitás sarokpontjait és rámutatni az egykor fontos, most éppen elveszőfélben lévő értékekre. A kiállítás „olyan, az elmúlt évtizedekben és a közelmúltban született alkotásokat vonultat fel, amelyek valamilyen társadalmi vagy politikai helyzetre, jelenségre reagálnak, ám az egyszerű kritikánál továbbmenve kiállásra vagy ellenállásra készítetnek az adott ügy mellett vagy ellen” – írják a rendezők. Meglepő módon ebből az állást foglaló mondatból a kiállítás után nem az előzetesen fontosabbnak sejtett kulcsszavak – kritika, társadalmi vagy politikai helyzet, kiállítás vagy ellenállás – ragadnak meg, hanem az időhatározók: az elmúlt évtizedek és a közelmúlt. A tárlat ugyanis nem áll meg az egyszerű felkiáltójelek elhelyezésénél, hanem egy lassan a bőr alá bekúszó sejtést tesz tárgyiasult bizonyossággá: a hatvanas-hetvenes évek világa messze elevenebb, mint a közelmúltban gondoltuk, és minden akkori művészi gesztus, ellenállás, dilemma és lelkifurdalás sokkal érthetőbbé válik a mából visszatekintve.

Pauer Gyula *Tüntetőtábla-erdője* előbb, mint valaha, az alkotó egykori fenyegetettsége, a mű megsemmisítése sokkal pontosabban átérezhető, mint volt akár csak néhány évvel ezelőtt is. Tót Endre párba állított elrontott és „szépen sikerült” vörös csillagja vagy *A kommunizmus tett boldoggá* című munkája szintén új tartalmakkal telítődik – egy olyan hatalom korában, amely már a vörössel írt szavaktól és jelképektől is jogi eszközökkel akarja kikényszeríteni a távolságtartást. Szentjóbó Tamásnak a tavalyi Documentán is bemutatott *Csehszlovák rádiója* ugyanúgy újratöltődik tartalommal, mint mellette egy 2003-as festménye. „Akinek ez nem tetszik, hagyja el az országot” – írta rá a képre tíz évvel ezelőtt, lefestett egy tájat, mintha valamilyen sivatag lenne, háttérben hegyek, előtérben fa, út, villanypózna – mai, mindennapi, kietlen vidék. A legmegrázóbb azonban Szentjóbó hetvenes évekbeli levele, amelyben, mint akadályoztatott művész hívja fel a címzettet egy akció elvégzésére. Az akció tárgya az osztrák–magyar határszakasz idézőjelbe tétele, az akkoriban nagyon is valóságos vasfüggöny átértelmezése egy jel segítségével. Az egykor közvetlen politikai tartalommal telített mű mára általánosabb metaforává válik; mindenképpen több, mint kizárólag egyetlen korszak lenyomata.

A közelmúlt művei, amelyeket önmagukban álló műalkotásokként talán épp azért nem tudunk eddig megfelelő helyre tenni, mert túl közeli, és így belülről érintik a határainkat, ebben a kontextusban, a negyven évvel ezelőtti alkotások mellé helyezve maguk is egy múlthoz közelebbi, és így szélesebb perspektívából válnak láthatóvá. A hetvenes évekbeli alkotások mellett kap a mai Magyarországon újabb, és a globális tartalomnál is húsbaégőbb jelentésréteget El-Hassan Róza *Arab tavasz télen* című tüntetőtáblája, 2012-ből. Tót Endre művei között jut történeti távlatához Horváth Tibor hatalmasra nagyított füzetlapja, amelyen gyermekírással olvasható: „zsidó a barátom, nembaj, cigány a barátom, nembaj”, sokszor leírva, büntetésből, mint még anno, a hetvenes években. KissPál Szabolcs *A Nemzeti Együttműködés Nyilatkozata Lovári Nyelven* című, 2012-es plakátja pedig itt már nem csupán a valódi és egyre tragikomikusabb jelentésekkel és tanulságokkal bővülő Nemzeti Együttműködés Nyilatkozatának egyik leghatásosabb parafrázisa, hanem olyan általánosabb érvényű munka, amely Hans Haackének a berlini Reichstag egyik udvarában, hosszas politikai viták után létrehozott művével is párhuzamba állítható. Haacke, a Berlinbe költözött parlament homlokzatán lévő, „a német népnek” szóló ajánlást 1999-es művében „a lakosságnak” feliratra cserélte, így hívta fel a figyelmet a falakon rögzült szavakat terhelő történeti konnotációkra.

Mécs Miklós *A kritika bírálatának a cáfolata* című videójában maga a művész jelenik meg, kiszámíthatatlanságot sugalló testtartással, fenyegető bőrruhában, amelynek vállára a náci jelképek helyett Dávid-csillagot varrtak. Mécs egy üres gyáracsarnokban járkal, kezében egy bagettel. Aztán az egyik sarokban talál egy hajléktalant, és lesújt rá a kenyérral. A kenyér eltörik, a helyzet azonban nem oldódik fel groteszk módon, mert a loopolt mozdulatok így is ugyanannyira félelemkeltőek. „Valahol a kiállítás terében bomba van elrejtve, és csak a művész tudja, mikor fog robbanni” – ezek pedig Kendell Geers, dél-afrikai művész 1995-ben készült

plakátjának első szavai, amelyek épp ugyanezzel a félelemmel operálnak. A mai magyar viszonyokra átértelmeződő mű mindenekelőtt a művészet határait és lehetőségeit próbálja kitapogatni: meddig tekinthető művészetnek, vagy később a művészettörténet részének egy előre bejelentett és esetlegesen meg is valósított terrorcselekmény? „A védőim bemutatják majd ezt a szöveget, amelyben figyelmeztetek mindenkit a bombára és a szándékaimra” – írta Geers, Mécs Miklós pedig az egészet még komolyabbra fordította – a megnyitó idején felhívta a rendőrséget, jelezve, hogy tudomása szerint bomba van a galériában. Az élet és a művészet határvonalát a rendőrök végül nem lépték át: a bejelentés egy ellenőrző telefonhívással rendeződött.

A hetvenes évek, vagy 1995 óta ez a határvonal számos alkalommal lebomlott, a leginkább megkérdőjelezhetően talán 2006 decemberében Belfastban, ahol Michael Stone egy Beretta 92 FS pisztolyra hasonlító tárggyal, egy késsel és nyolc csőbombával megrohmozta a parlament épületét. Stone korábban éveket ült börtönben, az Ulsteri Szabadságharcosok tagjaként több ember meggyilkolása száradt a lelkén. A parlament előtt ekkor ismét elfogták – a tárgyaláson azzal védekezett, hogy nem terrorcselekményről volt szó, hanem egy terrortámadást imitáló művészi performanszról. A „befejezetlenül maradt mű” címe „*Soha ne mondd, hogy soha*” lett volna. Stone-t végül 16 évi börtönre ítélték az akciója miatt.

Úgy tűnik, most Budapesten a hatvanas-hetvenes évek dilemmáinak visszatérésével párhuzamosan a művészet és az élet határvonalának kérdése is hasonlóan radikálisan jelenik meg, mint az egyik póluson 1995-ben Geers, illetve a másikon, 2006-ban Stone esetében. A művészet intézményi struktúrái átalakulnak, az eddig múzeumban, állami kiállítóterben bemutatott radikálisabb gondolatok új kontextusban kerülnek új helyszínekre, egyre gyakrabban az utcára. A szabad művészek tiltakozásokat írnak, a hatalom képviselői politikai machinátoroknak bélyegzik őket. Ebben az új világban nincsenek pontos keretek, de minden plakátszerűen fenyegető. Minden egyszerre üres és ideológiával teli. És a rendszer minden pontján bármikor felmerülhet a „minden szükséges eszközzel” fordulata.

Igazi fordulat viszont az lenne, ha a mostani felfordult világ urai, a hatalom kifordítói eddigi tevékenységüket egyetlen nagyszabású művészi performansznak nyilvánítanák. A feje tetejére állított világban minden elképzelhető.

Minden szükséges eszközzel. Kiállítás az acb Galériában, 2013. április 25-től május 31-ig.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Mélyi József: Az arc mint léggömb (Tükör által homályosan. Arcok tegnap és ma. Kiállítás az Ernst Múzeumban, 2013. április 7-ig. Kurátor Gulyás Gábor.)** Nincs is ennél természetesebb kiállítás. Az emberi arc mint téma,...
2. **Mélyi József: A blog és a galéria (Mindennap lefekvés előtt tizenhat órát gondolkodom. A Fiala Képzőművészek Stúdiója Egyesület éves kiállítása a Trafó Galériában.)** Az elmúlt fél évszázad tanúsága szerint minden médiából és minden...
3. **Mélyi József: Sötét-világos angyal-ördög (A Robert Mapplethorpe műveiből)**

rendezett kiállítás szeptember 30-ig látható a Ludwig Múzeumban.) Korunk egyik

legismertebb amerikai műkritikusa, Peter Schjeldahl húsz évvel ezelőtt...

4. **Mélyi József: Cézanne – a kiállítás szempontjából (Cézanne és a múlt – Hagyomány és alkotóerő. Kurátor Geskó Judit. Szépművészeti Múzeum.)** A

nyolcvanas évek elején, gimnazista koromban Ernst Hans Gombrich könyve,...

5. **Mélyi József: A reneszánsz perspektíva (A Mediciek fénykora. Élet és művészet a reneszánsz Firenzében. Szépművészeti Múzeum, 2008. január 24. – május 18.)**

Mária Terézia uralkodásának második felében történt, hogy a bécsi udvarban...

Cimkék: Mélyi József